

Anca Tudorancea (Ciuciu)

Felicia Waldman

**Personaje și povești din
BUCUREȘTIUL SEFARD**

Cuprins

- 7** De ce încă o carte despre Bucureștiul evreiesc?
- 11** Itinerariu sefard: din Imperiul Otoman în Țările Române
- 35** *Mi Querida y Dulce España*. Scrisori sefarde
- 47** Memoria străzilor care au dispărut
- 65** Zece povești comerciale de succes...
- 81** ... și alte câteva contribuții sefarde la dezvoltarea economiei bucureștene
- 89** Personaje ale Bucureștiului sefard
- 123** Istoria sefarzilor bucureșteni reflectată în *The Jewish Chronicle*
- 129** Proverbe sefarde
- 133** Cimitirul sefard. Reportaj fotografic
- 141** Bibliografie selectivă

De ce încă o carte despre Bucureștiul evreiesc?

Pentru că epuizarea în mai puțin de 2 ani a primului nostru volum, *Istorie și imagini din Bucureștiul evreiesc*, publicat în 2011 în 1000 de exemplare în limba română și 1000 în limba engleză, a demonstrat că dincolo de interesul publicului, firesc în condițiile abordării unei teme relativ virgine în literatura română și imaginarul românesc, există o reală și vizibilă nevoie de recuperare a unui trecut care nu mai trăiește azi decât în memoria celor care l-au apucat, urmele fizice fiind pierdute pentru totdeauna, și care tocmai de aceea ar trebui salvat, înainte de a fi prea târziu, prin crearea unei resurse în care atât specialiștii cât și marele public să găsească repere de la care să poată merge mai departe.

Și asta pentru că, la fel ca în cazul primului nostru volum, și această continuare se dorește a fi doar o a doua poartă deschisă spre o lume ce pare azi de basm, un început, un prim pas care să incite curiozitatea și să convingă cititorul, fie el expert sau doar interesat de istoria orașului, să pornească în căutarea mai multor surse și informații despre prezența și contribuția evreilor sefarzi (dar și a celor ashkenazi, precum și a altor minorități) la dezvoltarea și modernizarea Bucureștiului. Fiindcă în contextul înfloririi, în ultima vreme a ceea ce putem considera o adevărată mișcare culturală pentru readucerea în actualitate a istoriei capitalei, cu numeroase articole, cărți și albume care apar cu o frecvență impresionantă, eforturile și rezultatele ar fi incomplete fără includerea și a acestui aspect, în unele privințe indispensabil, pentru că în unele domenii evreii sefarzi și ashkenazi (și minoritățile în general) au fost deschizători de drumuri. Și nu ne referim doar la domeniul financiar, în care bancheri sefarzi ca Davicion Bally, Hillel Manoach sau Solomon Halfon au ajutat statul (Valahia și Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea și mai apoi România după 1859) cu împrumuturi, iar mai târziu fiii lor au făcut legătura cu lumea bancară internațională, contribuind direct la accesul economiei românești pe piața economică europeană și la înființarea Băncii Naționale a României¹, ci și la domeniul cultural, căci fără un Leon Alcalay sau un Simon Benvenisti literatura română și universală ar fi fost infinit mai puțin accesibilă cititorului obișnuit,

1. Emanuel Hillel Manoach, fiul cel mare al lui Hillel Manoach, a fost ales al treilea dintre primii patru cenzori ai BNR, la înființarea acesteia, în 1880, cu nu mai puțin de 1414 voturi din 2719, după cum reiese din procesul verbal din 15 iulie 1880 (Arhiva BNR, fond Consiliul de Administrație, dosar 62, document 0, fila 8).

CALENDARUL
CLAPONULUI
 ALMANAH HAZLIU ȘI POPULAR
 PE ANUL DELA MAHOMET
 1295
 DELA CHRISTOS
 1878
 ORCINE VA DA
 50 de Bănuți
 VA CĂPETA A'EST ALMANAH
 GRATIS
 LIBRĂRIA UNIVERSALĂ
 L. ALKALAY
 18, Calea Mogoșoaii, 18.

LIBRĂRIA UNIVERSALĂ
 LEON ALCALAY
 18, Calea Mogoșoaii, 18
Recomandă bogatul său asortiment de
 CARTI SCOLASTICE, ȘTIINTIFICE
 ȘI
 LITERARE
 în toate limbile și de orice fel
 precum și
 TOATA FURNITURA DE BIUROU
 OBJECTE DE ARTA
 IN ACEASTA RAMURA DE COMERCIU
 ———
 Numeroasa clientelă a acestei librării
 recunoaște că prețurile noastre sunt
 cele mai moderate.

LIBRĂRIA UNIVERSALĂ
LEON ALCALAY
 Calea Victoriei Nr. 37
 (Subt Hotel Bulevard)
 Este bine asortată cu tot felul
 de cărți didactice pentru cursul
 primar și secundar în limbile
 Română, Franceză, Germană
 și Elenă.
 Asemenea se recomandă cu un
 bogat asortiment de **Papetrie**
 și **material necesar pentru scrieri**,
 cu prețuri foarte moderate.

cu posibilități materiale reduse, iar fără un Dan Mizrahi, Mauriciu Cohen Lănaru sau Abraham Levi Ivela muzica românească nu ar fi fost ceea ce este astăzi; și chiar la domeniul medical, care ar fi fost mult mai sărac în absența unei Otilia Moscuna, inițiatora învățământului special pentru copiii cu deficiențe mintale, sau a unui Nicolae Cajal, virusolog de renume mondial. Cititorul va descoperi, așadar, între copertile acestei noi cărți-album încă un... puzzle. Imagini vechi și noi, povești de succes și istorii cu personaje care populau altădată Bucureștiul sefard îi sunt puse la dispoziție pentru ca, organizându-le așa cum i se va părea mai bine, să își poată face o imagine de ansamblu asupra acestei lumi astăzi doar virtuale, dar care este încă prea frumoasă pentru a fi dată uitării, căci nu doar sinagogile și clădirile comunitare sefarde au dispărut, ci și sefarzii înșiși; dintre cei care reprezentau odată majoritatea evreilor bucureșteni, astăzi mai sunt doar câțiva, care pot fi numărați pe degete². Lor le este dedicată această carte.

F. W.

2. După plecarea din țară în 1944 din motive de sănătate a ultimului șef rabin sefard, Sabetay Djaen, și preluarea conducerii comunității sefarde de către Șef Rabinul ashkenaz Alexandru Șafran, această comunitate a încetat să mai funcționeze independent, fiind transformată într-o secțiune a comunității ashkenaze, dat fiind că numărul sefarzilor se micșorase considerabil. Astăzi nici secțiunea nu mai există.

Rabinul Haim Bejarano, în centru

Itinerariu sefard: din Imperiul Otoman în Țările Române

Sefarzii în Imperiul Otoman

Succesele militare ale otomanilor din secolele al XIV-lea și al XV-lea au fost benefice pentru evrei. Atunci când trupele otomane au cucerit Bursa în 1324, au găsit acolo o comunitate evreiască romanioasă ce fusese persecutată timp de secole de către bizantini. În perioada următoare, țara a devenit un loc de refugiu pentru evreii care fugeau din calea represiunilor și expulzărilor din diverse părți ale Europei precum Ungaria, Franța, Spania, Sicilia sau Bavaria. Atunci când Sultanul Baiazid II i-a invitat să se așeze în Imperiu, după principiul “prostia occidentului să fie chilipirul meu” (sau în faimoasele cuvinte care îi sunt atribuite “se spune despre Ferdinand că este un rege înțelept, dar prin expulzarea evreilor și-a sărăcit țara și a îmbogățit-o pe a mea”), prin celebrul decret care le garanta securitatea, ordonând guvernatorilor tuturor provinciilor imperiului nu numai să nu le refuze intrarea, ci chiar să-i primească cu brațele deschise și să le ofere tot ajutorul pentru instalarea în noul lor cămin, mulți sefarzi au migrat în Peninsula Balcanică și s-au asimilat în comunitățile romanioase de acolo, pe care curând le-au depășit numeric și le-au înghițit. Au înființat, însă, și comunități proprii, precum cele din Salonic, Nicopole și Rusciuk (Russe). Membrii acestor comunități erau negustori, croitori, fierari, sticlari, țesători, vopsitori, bijutieri, producători de arme, doctori, farmaciști, zarafi și diplomați și au creat legături comerciale și politice cu cele două Principate Danubiene, contribuind la crearea și dezvoltarea comunităților sefarde de acolo¹.

Istoria i-a dat dreptate lui Baiazid, căci evreii au adus cu adevărat prosperitate Imperiului Otoman. Sefarzii s-au așezat mai ales la Constantinopole/Istanbul, Salonic, Adrianopole/Edirne, Nicopole, Ierusalim, Safed, Damasc, Cairo, Prusa/Bursa, Tokat și Amasia în Anatolia. Cel mai important centru sefard a fost, fără îndoială, Salonic, unde evreii spanioli au depășit numeric nu doar celelalte categorii de evrei dar chiar și pe locuitorii nativi. Timp de peste un secol, ladino a fost limba oficială a Salonicului².

În decursul secolului al XVII-lea, sefarzi veniți din Italia, Spania și chiar Franța, unii dintre ei marani, au continuat să se așeze în Anatolia. Unii s-au convertit la Islam, dar cei mai mulți s-au întors la iudaism. Pe la mijlocul secolului, când condițiile din Salonic au început să se deterioreze, preferințele evreiești s-au mutat înspre Smyrna/Izmir, dar și spre Balcani (Monastir, Skopje) și insula Corfu.

1. Eugen Bernard Denize, “The Sephardic Jews in Wallachia and Moldova, Sixteenth to Nineteenth Centuries,” în Paul Cernovodeanu (ed.), *The History of the Jews in Romania*, vol. 1, *From its Beginnings to the Nineteenth Century*, Goldstein-Goren Diaspora Research Center, Tel Aviv University, 2005, p. 62.

2. Bülent Şenay, “Communal Autonomy of the Jewish Millet in the Ottoman-Turkish Tradition,” în Felicia Waldman (ed.), *Studia Hebraica* no.6/2006, Editura Universității din București, p. 81-82.